

Панченко К. І.,
Національний технічний університет України «КПІ», м. Київ

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕКСТІВ МАЛОЇ ФОРМИ

Стаття присвячується висвітленню основних лінгвістичних властивостей текстів малої форми, розглядається їх структура, описуються основні цілі, які досягаються при вживанні малої форми, а також характеризуються функції текстів даного типу.

Ключові слова: текст малої форми, інформативність, комунікативна ситуація, мовна варіативність.

Даная статья посвящается определению основных лингвистических особенностей текстов малой формы, рассматривается их структура, описываются основные цели, которые достигаются при употреблении при употреблении малой формы, а так же характеризуются функции текстов данного вида.

Ключевые слова: текст малой формы, информативность, коммуникативная ситуация, языковая вариативность.

This article is about representing main linguistic properties of short stories, analyzing their structures, describing main goals which are achieved using small text format, and characterizing text functions of such format.

Keywords: short stories, informational content, communicative situation, linguistic variation.

Найбільш яскравим представником тексту, уособлюючи в собі всі його ознаки, концентруючи найбільшу кількість загальних для цих текстів рис, та характеризуючи те, як він сприймається у свідомості людини і асоціюється з структурою його знання та досвіду, є тексти малого формату. Текст малого формату, деталізація якого з легкістю просліджується, володіє характеристиками відокремленості, інтертекстуальності, особливою прагматичною функціональністю, формальною та семантичною самодостатністю, тематичною визначеністю та завершеністю. Також текст малого формату можна визначити як самодостатню зв'язну змістовну єдність, в якій чітко виражені початок та кінець, чітко простежуються текстові категорії і, яка мінімально може бути виражена одним реченням, максимально не повинна перевищувати стандартну сторінку друкованого аркушу [5].

До малоформатних текстів(далі ТМФ) належать досить різноманітні твори, а саме прогноз погоди, інструкції, оголошення, рецепти, афоризми, автобіографії, міфи та навіть нетипові малоформатні казки, формальною ознакою яких є стислість.

З метою виявлення властивостей, характерних для різноманітних текстів малої форми К.А. Нечаєв розглядає змістово-композиційну структуру, під якою він розуміє результат розкриття тематичного ядра тексту в залежності від комунікативної установки адресата тексту. Семантична структура будь-якого тексту має кількісні обмеження, до яких належать, в першу чергу, мінімум інформації. Для цього автор автор використовує поняття інформативної валентності, під якою розуміється «потенційний можливий об'єм змісту тексту, частково визначений до його породження [9].

Під час аналізу текстів малої форми велика увага приділяється поняттю інформативності. Дане поняття описується як «не абсолютна кількість інформації в тексті, не його інформативна насиченість, але лише та змістова інформація, яка стане надбанням реципієнта, враховуючи відношення названого надбання до комунікативних намірів автора. Дридзе Т.М. розрізняє первинну інформативність, яка корелює з комунікативними намірами відправника повідомлення, та вторинну, яка дозволяє вилучати з тексту «побічні» відомості [4].

Інформаційний мінімум текстів малої форми, включаючи в себе обмежену кількість інформації, проявляється у тому, що, обмеженість текстової форми викликає прагнення в економії у використанні мовних засобів, тобто у мінімумі мовних засобів. Загальною мовною ознакою, яка сприяє стислості викладу у ТМФ, слугує широке використання прийому номінації. Разом з тим, стислість ТМФ створює додаткові можливості та стимулює варіювання мовних засобів, у стислій формі реалізується просторове викладення змісту. Ось чому вибір мовних засобів особливо важливий при створення текстів малої форми [7].

Поняття варіювання мовних засобів детально розглянуті в роботі О.І. Таюпової, де розглядаються типи комунікативно-прагматичної варіативності в ТМФ. Вчений-лінгвіст стверджує, що комунікативно-прагматична норма текстів являє собою правила комбінування та використання в них вербальних та невербальних засобів. Для кожного виду ТМФ є своя комунікативно-прагматична норма, яка являє собою набір його обов'язкових (первинних) та факультативних (вторинних) ознак [10]. Іншими словами, мовні засоби, які виражають у певній мірі загальний чи близький зміст, можуть розрізнятися відтінками значення, наприклад, емоційною конотацією, лаконічністю, повноцінністю викладення.

Широке використання варіативних засобів мовного вираження у ТМФ поділяються на типологічно-релевантні ознаки, які обумовлюються змістовою структурою текстів та тенденцією до «стиснення мовної тканини» в наслідок необхідності передачі максимального об'єму інформації мінімумом засобів [9].

В сучасній лінгвістиці існують два види мовної варіативності: внутрішня і зовнішня. Зовнішня варіативність проявляється у зовнішній організації ТМФ та обумовлюється позамовними та іконічними засобами. Внутрішня варіативність пов'язана з вибором мовних засобів. На основі внутрішньої варіативності досягається значне різноманіття викладення інформації в кожному окремому тексті. Таким чином, ТМФ є особливо цікавим для лінгвістичного дослідження, так як в досить обмеженому текстовому просторі реалізуються досить різноманітні способи передачі інформації. Найбільш значущим при вивченні ТМФ є та опис мовних засобів і їх основних функцій, які в залежності від комунікативної ситуації використовуються автором для досягнення поставленої мети.

В організації текстів завжди закладена комунікативна мета тому зазвичай вони є прагматично зорієнтованими. Чому дане ствердження є актуальним для текстів малої форми? тому що вони завжди обумовленні однією чи двома комунікативними задачами [8].

Будь-яка свідомо діяльність є вмотивованою та цілеспрямованою. Отже, для кожної конкретної реалізації комунікативної задачі, як мовленнєвої так і не мовленнєвої, необхідна мовленнєва діяльність особистості. Існування різноманіття текстів на сьогоднішній день зумовлене цілеспрямованою діяльністю мовця у відповідь на зовнішні стимули, які надають текстові конкретних властивостей та функцій в залежності від прагматичних установок конкретно-заданої ситуації [1; 6].

Сучасне уявлення про функції текстів є досить невизначеним та вимагає проведення подальших досліджень в даному напрямі. Основною функцією тексту як репрезентативну найскладнішого мовного формування – комунікативна, яка має ряд певних характеристик, зумовлених тим, що функція тексту та висловлювання пов'язані не лише з мовленнєвою діяльністю конкретного мовця в конкретній ситуації, а з внутрішньою організацією процесу спілкування, що є однією із складових соціальної взаємодії людей [6].

Визначення та опис функцій мови на сьогоднішній день стає неможливим без чіткого визначення функцій тексту. Тому під час вивчення певного типу функцій текстів необхідно спиратись на розуміння функцій мови. Текстова функція завжди переслідує певну мету та є вказівкою для реципієнтів, завдяки якій може бути досягнуто адекватне декодування мовленнєвого твору [3].

Під функцією тексту розуміється комунікативне завдання, яке виконується конкретним мовцем, у певному соціумі, реалізоване в тексті та підтверджує текстовий намір адресанта, спрямований на встановлення зв'язку між комунікантами.

Завдання адресанта полягає в досягненні найбільшої ефективності тексту, компонентами якого є інформативність, новизна, читабельність, цінність, цілісність, доступність, а також переконливість.

Найбільш популярні у повсякденному спілкуванні тексти малої форми, незалежно від виконуваної ними комунікативної функції, повинні представляти інтерес для реципієнтів, впливати на них певним чином, буди прозорими та доступними.

Кількість комунікативних функцій, які виконують ТМФ, може бути різною. Як правило, число функцій коливається від 4 до 8 [9].

В своєму дослідженні О.І. Тоюпова виділяє дві основні функції ТМФ, а саме: інформативну та соціально-регуляторну, поєднуючи лаконізм та стислість викладу [10].

Інформативними переважно вважаються інструкції, прогнози погоди, інтерв'ю, реклама, які передають в залежності від змісту тексту об'єктивну інформацію про предмет, явище, або ту чи іншу особистість.

Соціально-регуляторна функція домінує в листуванні, написанні автобіографій, притчах, анекдотах, малоформатних казках. вона закладається в оптимізації процесів адаптації членів соціуму, постійно змінному середовищі.

Тексти малої форми є прикладами мовленнєвої поведінки комунікантів та наслідком взаємодії різних ситуативних показників та мовних характеристик, тому тексти малої форми можуть виконувати комунікативно-прагматичні функції [2].

Отже, функції текстів малої форми характеризуються широкою різноманітністю. Тексти даного типу одночасно можуть виконувати декілька функцій, що стає можливим завдяки властивим комунікативно-прагматичним параметрам ТМФ, особливій організації мовлення, прагматичній спрямованості тексту, чіткості композиції. Функціональна різноманітність ТМФ та їх невеликий розмір дозволяє описати структурні та мовні особливості окремих текстів, спираючись на комунікативно-прагматичний підхід.

Література:

1. Бабенко Л. Г., Казарин Ю. В. Лингвистический анализ художественного текста. Учебник. Практикум / Л. Г. Бабенко, Ю. В. Казарин – М. : Флинта: Наука, 2005. – 496 с.
2. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Т. Г. Винокур – М. : Наука, 1993. – 172 с.
3. Дридзе Т. М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. Проблемы семиосоциопсихологии / Т. М. Дридзе – М. : Издательство «Наука»; Академия наук СССР, Институт социологических исследований, 1984. – 232 с.
4. Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения / Е. С. Кубрякова // Текст. Структура и семантика. Т.1.М., 2001. – С. 72-88.
5. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.
6. Лосева Л. М. Как строится текст / Л. М. Лосева – М. : Просвещение, 1980. – 94 с.
7. Мурзин Л. Н., Штерн А. С. Текст и его восприятие. / Л. Н. Мурзин, А. С. Штерн. – Изд-во Урал. ун-та 1991. – 171 с.
8. Нечаев К. А. Сообщения экономического содержания в немецкой прессе.... малоформатных текстов Текст. : автореф. дис.. канд. филол. наук : 10.02.04 / К. А. Нечаев. – М., 2000. – 16 с.
9. Таюпова, О. И. Коммуникативно-прагматическое варьирование в малоформатных текстах современного немецкого языка / О. И. Таюпова // автореферат диссертации доктора филол. наук. – М. : Ин-т языкознания, 2005. – 54 с.